

วันที่รับบทความ : 26/04/2564

วันแก้ไขบทความ : 07/06/2564

วันที่ตอบรับบทความ : 07/06/2564

วารสารสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Journal of Allied Health Sciences Suan Sunandha Rajabhat University

การศึกษาตำราหมวดจุดวัดราชสิทธิธาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร

มัสยา มนุษย์^{1*}, สรรใจ แสงวิเชียร², ศุภลักษณ์ พิกคำ³, ชะเอม แก้วคล้าย³

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา¹

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา²

วิทยาลัยสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา³

E-mail: massaya.ma@ssru.ac.th*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบลักษณะองค์ความรู้ ในตำราหมวดจุดของวัดราชสิทธิธารามและคัมภีร์แผนนวดเล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 โดยเก็บรวบรวมข้อมูล จากตำราและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร พบว่า ตำราหมวดจุดวัดราชสิทธิธารามเป็นสมุดไทยขาว เขียนบันทึกโดยหมอชาวบ้านด้วยอักษรไทยโบราณที่เข้าใจง่าย มีองค์ความรู้ที่เป็นจุดนวด 283 จุด ส่วนคัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เป็นสมุดไทยดำ มีการรวบรวมตำราการนวดไว้หลายตำรา บันทึกโดยอาลักษณ์ในราชสำนักใช้ภาษาที่สุภาพ มีองค์ความรู้ที่เป็นจุดนวด 364 จุด เมื่อเปรียบเทียบกัน พบว่า ทั้ง 2 คัมภีร์ มีองค์ความรู้เกี่ยวกับการนวด เส้นประธานสิบเส้นประธานสิบ และมีโรคที่รักษาด้วยการนวด ได้แก่ ไมเกรน ปวดศีรษะ ปวดหลัง ทั้งนี้มีจุดกำเนิดและจุดสิ้นสุดของเส้นประธานสิบเหมือนกัน แต่การเขียนชื่อเส้นมีทั้งเขียนเหมือนและต่างกัน โดยรวมมีเนื้อหาที่เหมือนกัน คิดเป็นร้อยละ 77.46 และมีเนื้อหาที่ต่างกัน คิดเป็นร้อยละ 22.54 สรุปได้ว่า องค์ความรู้ด้านการนวดในตำราหมวดจุดวัดราชสิทธิธาราม และคัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชการที่ 5 มีจุดและแนวเส้นในการนวดเพื่อรักษาโรคหรืออาการต่างๆ ด้วยปัจจุบันการนวดไทยเป็นที่นิยมแพร่หลายในประเทศไทยและทั่วโลกจนได้ขึ้นเป็นมรดกโลกนั้น การศึกษาการนวดจากตำราหรือคัมภีร์นวดฉบับโบราณจึงควรส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัยและเผยแพร่ให้คงอยู่กับคนรุ่นหลังสืบไป

คำสำคัญ : คัมภีร์แผนนวด, ตำราหมวดจุดวัดราชสิทธิธาราม, เอกสารโบราณ, เส้นประธานสิบ, จุดนวดรักษา

* ผู้ประพันธ์บทความ

A study of Ratchasittharam Temple's Trigger Point Scripture in Bangkok Yai District, Bangkok

Massaya Manud^{1*}, Sanjai Sangvichien², Supalak Fakkham³, Chaame Kaewglia³

Master of Applied Thai Traditional Medicines, Suan Sunandha Rajabhat University ¹

Graduate School Suan Sunandha Rajabhat University²

College of Allied Health Sciences Suan Sunandha Rajabhat University³

E-mail: massaya.ma@ssru.ac.th*

ABSTRACT

The research was a descriptive documentary research aimed to study and compare holistic massage ideas of the Ratchasittharam Temple's trigger points scripture and the massage book, volume 1, of Royal Textbook of Medicine since the reign of King Rama V of Thailand. The data was collected from the scriptures and historical documentaries. It was found that the Ratchasittharam Temple's trigger points scripture was a Thai white textbook and recorded 283 trigger points. However, the massage book, volume 1, in the Royal Textbook of Medicine since the reign of King Rama V was a Thai black textbook where gathered various massage subjects, was recorded a court-type language and composed of 364 trigger points. Besides, in comparison, both scriptures were consisted of massage matters such as ten major lines (Sen Prathan Sib), massage for diseases of migraine, headache and backache. The starting and ending trigger points noted of both scriptures were the same, but some of their lines were different named. Both scriptures was accounted for 77.46%, and primarily difference was 22.54%. In conclusion, massage ideas in the Ratchasittharam Temple's trigger points scripture and the massage book, volume 1, in the Royal Textbook of Medicine since the reign of King Rama V were similar of the trigger points and massage lines for disease treatment. Furthermore, the research suggests that Thai massage has been used in Thailand and worldwide. It has been recorded as one of the world heritages. Thus, the study of Thai massage from historical documentaries and palm leaves scriptures should be promoted and extended to next generation.

Keywords: massage scripture, Ratchasittharam Temple, points scripture,
historical documentaries, ten major lines, trigger points

* Corresponding Author

บทนำ

การรักษาโรคด้วยตำรายาแพทย์แผนไทย และตำรานวดของไทยสมัยโบราณ เป็นวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน เมื่อยังไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เรียกว่า “วรรณกรรมมุขปาฐะ” คือ เป็นวิชาความรู้ที่บอก หรือสอน หรือฝึกปฏิบัติสืบทอดกันมาระหว่างคนในครอบครัว เครือญาติ หรือ ระหว่างอาจารย์กับศิษย์ จนเกิดความชำนาญ ต่อมา เมื่อมีผู้ได้รับการศึกษา เกี่ยวกับการอ่านการเขียนหนังสือมากขึ้น จึงได้บันทึกความรู้เรื่องยารักษาโรค วิธีการรักษาโรคด้วยการประคบยา และด้วยวิธีการนวดไว้ เพื่อเป็นคู่มือในการประกอบวิชาชีพ หรือเป็นคู่มือในการเรียนการสอน เรียกตำราที่เขียนไว้ว่า “วรรณกรรมลายลักษณ์”

สมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระหฤทัยในตำรายา และตำรานวดของแพทย์แผนไทย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศ์เธอกรมหมื่นอักษรสาส์นโสภณ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นภูตราชหฤทัย พระอมรศาสตร์ประสิทธิศิลป์ หลวงกุมารแพทย์ หลวงกุมารเพชร ขุนกุมารประเสริฐ และขุนเทพกุมาร เป็นกรรมการรวบรวมและตรวจสอบคัมภีร์แพทย์แผนไทย รวมทั้งคัมภีร์แผนนวด ได้ดังนี้

คัมภีร์รักษัย เล่ม 1 – 2

คัมภีร์ตักศิลา เล่ม 1 – 2

คัมภีร์ธาตุวิภังค์ เล่ม 1 – 2

คัมภีร์ประณมจินดา เล่ม 1, 3 – 12

คัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 – 2

พระตำรับแผนผิวดาษ เล่ม 1 – 2

คัมภีร์มรณญาณสูตร เล่ม 2

คัมภีร์มหาโชตรัต เล่ม 2 – 3

คัมภีร์มัจฉापิกขันติกา

คัมภีร์โรคนิทาน เล่ม 2 – 3

คัมภีร์ลักษณะสรรพคุณยา เล่ม 2 – 3

คัมภีร์อุทรโรค

ตำรายาแพทย์แผนไทยเหล่านี้ ปัจจุบันเรียกว่า “การแพทย์ดั้งเดิม” เป็นส่วนเสริมของการแพทย์กระแสหลัก บางประเทศอาจเรียกการแพทย์ดั้งเดิมหรือการรักษาด้วยวิธีการอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การแพทย์แผนปัจจุบันว่า “การแพทย์เสริมบ้าง แพทย์ทางเลือกบ้าง” เพื่อให้ทันต่อความก้าวหน้าของสถานการณ์ปัจจุบัน และเพื่อให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางการแพทย์ปัจจุบันของประเทศต่างๆ ซึ่งเป็นปัญหาที่ท้าทายในสายการแพทย์ดั้งเดิมด้วย¹ ปัจจุบันการรักษาด้วยวิธีการของแพทย์ทางเลือกหรือการแพทย์ดั้งเดิม ได้เป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายและให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน

การแพทย์ทางเลือก (Complementary and Alternative Medicine หรือ CAM) เป็นมรดกวัฒนธรรมทางสังคมมาเป็นเวลาช้านาน ชนในสังคมได้ปฏิบัติเกี่ยวกับการรักษาโรค การป้องกันและการฟื้นฟูสภาพร่างกายโดยอาศัยความรู้ที่สืบทอดของสังคมพื้นเมืองในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของร่างกาย จิตใจ ปัญญา ปัจจัยทางสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับชุมชน จึงสามารถแบ่งแพทย์ทางเลือกออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ แพทย์ที่ให้การรักษาด้วยการใช้ยา เช่น ยาที่ได้จากสมุนไพร ชิ้นส่วนสัตว์ แร่ธาตุ และแพทย์ที่ไม่ใช้ยาในการรักษา

เช่น การนวด การฝังเข็มและการบำบัดทางจิตวิญญาณ² แพทย์ทางเลือกในประเทศไทยมีการขยายตัวและได้รับความนิยมมากขึ้นในปัจจุบัน ทำให้การแพทย์ทางเลือกขยายสูตรอันเป็นศาสตร์เสริมสร้างและรักษาสุขภาพเพื่อป้องกันโรค ออกไปอีกเป็นจำนวนมาก เช่น การใช้สมุนไพร การนวด การฝึกจิตสมาธิ การฝึกโยคะ การนวดศีรษะ การร่ำมวยจีน การใช้พลังรังสีธรรม การใช้สมาธิหมุนชีวิต การใช้พลังจักรวาลโยเร การฝังเข็ม การฝังดนตรี การสวดมนต์ ภาวนา การอบสมุนไพร การใช้เครื่องหอมยาตาม การใช้วิตามินเกลือแร่ การใช้อาหารปลอดสารพิษ การดื่มน้ำผักผลไม้ การสวนล้างพิษ การฟิงหมอดู การรดน้ำมนต์ การใช้ศิลปะบำบัด การผ่อนคลายแบบ Biofeedback การใช้คาถาเวทมนต์ การเพ่ง โดยการใช้แสงสีเสียง การเข้าทรงนั่งทางใน การใช้เก้าอี้แม่เหล็กไฟฟ้า และการใช้วิชาธรรมจักร³

ผู้วิจัยเห็นว่าองค์ความรู้ของคนสมัยก่อนนั้นมีคุณค่าและเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นองค์ความรู้ที่บรรพบุรุษหลายรุ่นใช้สืบทอดกันมาจากรอบครัวสู่เครือข่าย และกลายเป็นอาชีพที่สร้างรายได้แก่คนจำนวนมากไม่น้อยในปัจจุบัน อีกทั้งในปัจจุบันการนวดของไทยเป็นที่นิยมทั้งในคนไทยและชาวต่างชาติ จนได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกเมื่อปี 2563 ที่ผ่านมา ดังนั้นเราควรที่จะศึกษาองค์ความรู้เรื่องของการนวด การกดจุดตามแนวเส้นเพื่อนำมาส่งเสริม ถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นหลังสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบลักษณะองค์ความรู้ในตำรานวดจุดวัดราชสิทธิาราม กับคัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวงรัชการที่ 5
2. เพื่อเปรียบเทียบลักษณะ องค์ความรู้ในตำรานวดจุดวัดราชสิทธิาราม กับคัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชการที่ 5

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) เก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนสิงหาคม – พฤศจิกายน 2560 แหล่งข้อมูลในการวิจัย คือ

แหล่งข้อมูลในการวิจัย

1. หอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี กรุงเทพมหานคร
2. หอสมุดวัดราชสิทธิาราม ราชวรวิหาร เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร
3. หอจดหมายเหตุ สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศิลปากร
4. ศูนย์วิทยบริการ สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา กรุงเทพมหานคร
5. ห้องสมุด วิทยาลัยสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ศูนย์การศึกษาจังหวัดสมุทรสงคราม

เกณฑ์การคัดเลือกเอกสารในการศึกษาข้อมูล โดยเลือกแบบเจาะจงดังนี้

1. เป็นคัมภีร์ที่มีอายุตั้งแต่ 150 ปี ขึ้นไป และมีเนื้อหาที่สมบูรณ์เกี่ยวกับจุดและแนวเส้นของการนวดไทย
2. เนื้อหาของคัมภีร์ที่เลือกมาศึกษามีลักษณะและองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับจุดและแนวเส้นในการรักษาอาการหรือโรคที่ใกล้เคียงกัน

เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. แบบสำรวจข้อมูลเบื้องต้น
2. แบบบันทึกข้อมูล
3. สมุดบันทึก
4. เครื่องวัดชีพจรและเครื่องบันทึกเสียง
5. กล้องถ่ายภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลดังต่อไปนี้

1. ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต้นฉบับคัมภีร์แผนนวดฉบับปฐมภูมิ ที่เป็นสมุดไทยจากหอสมุดวัดราชสิทธิธาราม ราชวรวิหาร เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร
2. อ่าน – ปริวรรตถ่ายทอด ออกมาเป็นภาษาไทยปัจจุบัน
3. ศึกษาลักษณะและองค์ความรู้ของตำรา จัดแยกเนื้อหาออกเป็นกลุ่มโรคหรืออาการ
4. เปรียบเทียบลักษณะและองค์ความรู้ของตำรา 2 คัมภีร์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล

ลักษณะและองค์ความรู้ของตำรา โดยการเปรียบเทียบเนื้อหาความเหมือนกันและความต่างกันระหว่างตำรานวดจุดวัดราชสิทธิธาราม กับคัมภีร์แผนนวดจากตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เล่มที่ 1 โดยใช้สถิติ ร้อยละ และการพรรณนา ในประเด็นดังนี้

1. ลักษณะของตำรา ได้แก่ อายุหรือวัน เดือน ปี ของตำรา ผู้เขียน จำนวนหน้า ภาษาและอักขรวิธีในการบันทึก
2. องค์ความรู้ของตำรา ได้แก่ จำนวนจุดและแนวเส้น ตัวอย่างจุดหรือแนวเส้นใช้รักษาอาการหรือโรคอะไร
3. การเปรียบเทียบความเหมือนหรือต่างกันของตำรา ได้แก่ ลักษณะ องค์ความรู้ จุด แนวเส้นที่ใช้รักษาอาการหรือโรค

ผลการวิจัย

ผลจากการเปรียบเทียบคัมภีร์

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างตำรานวดจุดวัดราชสิทธิธารามกับคัมภีร์แผนนวดเล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ ดังนี้

ตารางที่ 1 วิเคราะห์การเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างระหว่างตำรานวดจุดวัดราชสิทธิารามกับคัมภีร์
แผนนวด เล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5

วิเคราะห์ข้อมูล	ตำรานวดจุดวัดราชสิทธิาราม	คัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5
ลักษณะของตำรา	- คัมภีร์ใบลาน ประเภทสมุดไทยขาว - มี 66 หน้าพับกว้าง 10.5 เซนติเมตร ยาว 32 เซนติเมตร - จำลองเสร็จเมื่อ พ.ศ.2357 รัชกาลที่ 2 มีอายุเฉลี่ยโดยประมาณ 207 ปี - บันทึกโดยหมอชาวบ้าน - เขียนคำตามเสียงพูดของชาวบ้าน ไม่เป็นไปตามไวยากรณ์ภาษาไทย เช่น นองสรัน	- คัมภีร์ใบลาน ประเภทสมุดไทยดำ - มี 46 หน้าพับ ปัจจุบันถ่ายภาพตีพิมพ์เป็นหนังสือ มี 23 หน้า - อายุโดยเฉลี่ยประมาณ 150 ปี - บันทึกโดยอาลักษณ์หรือหมอลหลวงในราชสำนัก - เขียนถูกต้องตามหลักภาษาไทยมากที่สุดและใช้คำศัพท์ในราชสำนัก เช่น จักขุ
องค์ความรู้ของตำรา	- เนื้อหาเส้นประธานสิบ เส้นไปในทิศทางเดียวกันและจบลงในจุดที่เดียวกันเริ่มจาก ใต้สะดือลึกประมาณ 12 องคุลี แล้วแล่นผ่านจุดต่าง ๆ ไปสิ้นสุด ณ ตำแหน่งนั้น ๆ ต่างกันเฉพาะการเขียนชื่อเส้น เช่น เส้นสุสมณา แล่นออกจากรากเข้าใ้ภายในอก ตามลำคอขึ้นไปเป็นลิ้น - อาการโรคมีอาการและแนวเส้นในการรักษาที่เหมือนกัน ตำแหน่งจุดนวดรักษาอาการ เช่น แก้วไข่นอนมีหลักหญิงชายชายขวา, แก้วไข่นอนหลับ, แก้วลมให้เสียดตะโพก, แก้วปวดท้องตลอดไปถึงสันหลัง	
ความเหมือนหรือต่างของตำรา	- คัมภีร์ ทั้ง 2 เป็นเอกสารปฐมภูมิ ฉบับใบลานที่อายุมากกว่า 150 ปี ได้กล่าวถึงจุดกำเนิดของเส้นประธานสิบที่มีจุดต้นกำเนิดที่เดียวกันและจุดสิ้นสุดที่เดียวกัน จากการวิเคราะห์ พบว่า อาการโรคมีอาการเดียวกัน เช่น ไมเกรน ปวดศีรษะ ปวดหลัง จุดนวด ตำแหน่งนวดรักษาเป็นจุดเดียวกัน คิดเป็นร้อยละ 77.46 มีความต่างของจุดนวดรักษา คิดเป็นร้อยละ 22.54	

วิเคราะห์ข้อมูล	ตำราหมวดจุดวัดราชสิทธิธาราม	คัมภีร์แผนนวด เล่ม 1
		ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5
ความเหมือน	- จำนวนจุดนวดรักษา 283 จุด	- จำนวนจุดนวดรักษา 364 จุด
หรือต่างของตำรา	- เนื้อหาภาพที่ปรากฏในคัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 แต่ไม่ปรากฏในตำราหมวดจุดวัดราชสิทธิธาราม ทั้งบอกจุดนวด และไม่บอกจุดนวด เช่น แก้วปวดศีรษะเป็นโรคแล, แก้วเจ็บศีรษะนัก นวดด้วย, แก้วเส้นขนงิ้วทั้ง 2 เลี่ยม เพชรลมปะกังแล	

สรุป

ต้นฉบับคัมภีร์นวดจุดวัดราชสิทธิธาราม ฉบับโบราณ ประเภตสมุดไทยขาว เขียนด้วยอักษรไทย ภาษาไทยโบราณ มี 66 หน้าพับ กว้าง 10.5 เซนติเมตร ยาว 32 เซนติเมตร ต่างจากคัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นตำราที่ได้รวบรวมมาจากหลายคัมภีร์ หมอหลวงหลายท่านได้ทำตรวจสอบและบันทึก เป็นคัมภีร์สมุดไทยดำ ที่มี 46 หน้าพับ ปัจจุบันได้ถ่ายภาพตีพิมพ์เป็นเล่มหนังสือขนาดใหญ่ คัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 มี จำนวน 23 หน้า

ผลการเปรียบเทียบเนื้อหาเรื่องเส้นประธาน 10 ทั้ง 2 คัมภีร์มีเนื้อหาเหมือนกัน คือ เส้นประธานทั้ง 10 มีจุดกำเนิดจากตำแหน่งเดียวกัน ได้แก่ ไตสะตือลึกประมาณ 12 องคุลี แล้วผ่านจุดต่าง ๆ ไปสิ้นสุด ณ ตำแหน่งนั้น ๆ เหมือนกัน ทั้ง 2 คัมภีร์ ต่างกันเฉพาะการเขียนชื่อบางเส้น หรือจุดสิ้นสุดของบางเส้นเรียกชื่อต่างกันบ้างเหมือนกัน บ้าง ผลของการเปรียบเทียบเส้นประธาน 10 คือ เนื้อหาเหมือนกัน แต่การเขียนชื่อเส้นมีทั้งที่เหมือนกันและต่างกัน

ผลการเปรียบเทียบเนื้อหาที่แสดงด้วยภาพ

จำนวนจุดนวด พบว่า ตำราหมวดจุดวัดราชสิทธิธาราม จุดนวดทั้งหมด 283 จุด และคัมภีร์แผนนวดในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 มี จุดนวดทั้งหมด 364 จุด ซึ่งเห็นได้ว่าคัมภีร์แผนนวดในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 มีจุดนวดมากกว่า 81 จุด เนื้อหาภาพและจุดนวดทั้ง 2 คัมภีร์ส่วนใหญ่มีเหมือนกัน แต่จำนวนจุดนวดไม่เท่ากัน มีเนื้อหาภาพบางเนื้อหาปรากฏในคัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 แต่ไม่ปรากฏในตำราหมวดจุดวัดราชสิทธิธาราม

การวิเคราะห์เนื้อหาจากภาพร่างกายของทั้ง 2 คัมภีร์ สามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มอาการรักษา ได้แก่ 1) กลุ่มอาการโรค แบ่งได้ 35 กลุ่มอาการโรค 2) กลุ่มบอกชื่อเส้น แบ่งได้ 2 กลุ่มเส้น 3) กลุ่มบอกชื่อลม แบ่งกลุ่มบอกชื่อลมได้ 6 กลุ่ม 4) กลุ่มวางปลิง แบ่งออกได้ 10 กลุ่ม สรุปผลรวมของจำนวนจุดนวด ตำราหมวดจุดวัดราชสิทธิธาราม มีจำนวน 283 จุด และคัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 มีจำนวน 364 จุด ผลรวมจุดนวดที่มีความเหมือนกัน คิดเป็นร้อยละ 77.46 และผลรวมจุดนวดที่มีความต่างกัน คิดเป็นร้อยละ 22.54

ซึ่งทำให้เห็นว่าจำนวนจุดอาจจะต่างกัน เพราะฐานของคัมภีร์ทั้งสองต่างกัน คือ ตำรานวดจุดของวัดราชสิทธาราม มีฐานะเป็นของชาวบ้านสามัญชนที่เขียนขึ้นตามความรู้และความเข้าใจของหมอชาวบ้านเพียงผู้เดียว แต่เป็นหมอที่มีความรู้พอสมควร จึงสามารถเขียนและใช้ภาษาได้แบบชาวบ้านระดับหนึ่ง เมื่อเขียนแล้วก็ถือว่า เป็นการถูกต้องและจบสิ้นกันเท่านั้น ส่วนคัมภีร์แผนนวดเล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เป็นตำราหลวง หมอหลวงหลายคนตรวจทานความถูกต้อง และตรวจสอบกับตำรานวดทุกฉบับแล้ว ถ้าเห็นว่าเนื้อหาคลาดเคลื่อน ก็มีการแก้ไขเนื้อหาให้ถูกต้อง ฉะนั้น จึงมีทั้งการตัดออกและเพิ่มเติมเนื้อหาให้สมบูรณ์ ใช้ภาษาราชการทำให้ถูกต้องตามยุคสมัยจึงทำให้ตำราทั้งสองฉบับมีข้อความปลีกย่อยที่แตกต่างกันบ้างทั้งเนื้อหา จำนวนจุดและภาษา แต่เนื้อหาส่วนใหญ่จะเหมือนกัน

อภิปรายผล

จากผลการศึกษา พบว่า ตำราทั้ง 2 เล่มมีอายุใกล้เคียงกันทั้งนี้เนื่องมาจากคนไทยในสมัยก่อนเริ่มที่จะ มีการศึกษาหาความรู้ อ่านออกเขียนได้ จึงมีการจดบันทึกไว้สำหรับศึกษา ถ่ายทอดความรู้ การที่ตำราทั้ง 2 มีความเหมือนหรือใกล้เคียงกันในเรื่องจุดและแนวเส้น น่าจะเป็นเพราะมีการศึกษาจากแหล่งเดียวกันหรืออาจมีความเชื่อมโยงกับโรคหรืออาการที่พบบ่อยในสมัยนั้น และยังพบว่า ตำรานวดจุดวัดราชสิทธาราม เป็นฉบับโบราณที่สมบูรณ์ยังไม่ถูกทำลาย บันทึกโดยหมอชาวบ้าน

และได้มอบให้ไว้กับวัดราชสิทธาราม เพื่อให้ชาวบ้านผู้สนใจเข้ามาศึกษาดำรงการนวดจุดรักษาโรคคล้อยกับการศึกษาของเดือนเพ็ญพร ชัยภักดิ์ (2559)⁴ เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองจากตำราโบราณ คัมภีร์หรือตำราโบราณของหมอชาวบ้านมักจะเขียนบันทึกด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายและส่วนใหญ่จะมีการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ทายาทหรือผู้ที่ถูกคัดเลือก ผู้ที่สนใจสอดคล้องกับการศึกษาของทิพย์วารี สงนอก, นนทยา จันทรเนตร์ (2561)⁵ ส่วนคัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เป็นการรวบรวมจากหลายคัมภีร์มีตรวจสอบจากหมอหลวงในราชสำนักหลายท่าน ปัจจุบันตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 ได้ตีพิมพ์ออกมาเป็นหนังสือ ซึ่งประกอบไปด้วยคัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ที่มี 23 หน้า

คัมภีร์ทั้ง 2 มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ การนวดกดจุดที่เส้นเพื่อบำบัดรักษาโรคชนิดต่าง ๆ โดยยึดถือทฤษฎีแพทย์แผนไทยไปในทิศทางเดียวกัน คือ ทฤษฎีเส้นประธานสิบสอดคล้องกับการศึกษาของจิตรเสน เอื้องวงศ์ตระกูล และคณะ (2562)⁶ ซึ่งมีจุดกำเนิดเดียวกันและจุดสิ้นสุดที่เดียวกัน แต่การเรียกชื่อเหมือนและต่างกัน ดังนี้

- 1) เส้นอิทา ว่าด้วยชื่อลม ตำรานวดจุดวัดราชสิทธาราม เรียกชื่อว่า จันทรภรา ส่วนคัมภีร์แผนนวดเล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เรียกชื่อว่า จันทกลา
- 2) เส้นปิงคลา ว่าด้วยชื่อลม ตำรานวดจุดวัดราชสิทธาราม เรียกชื่อว่า สุริยกวา ส่วนคัมภีร์แผนนวดเล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เรียกชื่อว่า สุณทกลา

- 3) เส้นสุสมณา เรียกชื่อเส้น ตำรานวดจุด วัดราชสิทธาราม เรียกชื่อว่าสุสมณา ส่วนคัมภีร์ แผนนวด เล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เรียกชื่อว่า สุมนา
- 4) เส้นกาลหรี ทั้ง 2 คัมภีร์ มีชื่อเส้นและเส้นทางการเดินของเส้นเหมือนกัน
- 5) เส้นสหัสศรีทั้ง 2 เรียกชื่อเส้น ตำรานวดจุด วัดราชสิทธาราม เรียกชื่อว่าสหัสศรี ส่วนคัมภีร์ แผนนวด เล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เรียกชื่อว่า สหศรี
- 6) เส้น ทวารี คัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ในตำรานวด เวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เล่นไปใน เส้นทางเดียวกันกับตำรานวดจุดของวัดราช สิทธาราม แต่คำที่ใช้เรียกอาการที่มีความหมาย เหมือนกันเรียกต่างกัน คือ จักขุ ตำรานวด จุดวัดราชสิทธารามที่ใช้ว่า จักขุ
- 7) เส้นชื่อ ลาวสัง ทั้ง 2 คัมภีร์ เล่นไปใน ทิศทางเดียวกัน แต่เรียกชื่อต่างกันคือ ตำรา นวดจุดของวัดราชสิทธารามเรียกชื่อ ลาวสัง ส่วนคัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ในตำรานวดเวช ศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เรียกชื่อ ลาวสัง
- 8) เส้นชื่ออุลลัง ทั้ง 2 คัมภีร์ เล่นไปในทิศทาง เดียวกัน แต่เรียกชื่อต่างกันคือ ตำรานวดจุด ของวัดราชสิทธารามเรียกชื่อ อุลังกัน ส่วน คัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ในตำรานวดเวชศาสตร์ ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เรียกชื่อ อุลังก
- 9) เส้นชื่อนันทกระหวัด ทั้ง 2 คัมภีร์ เล่นไปใน ทิศทางเดียวกัน และชื่อเส้นเรียกเหมือนกัน

- 10) เส้นชื่อคิช ทั้ง 2 คัมภีร์ เล่นไปในทิศทาง เดียวกัน แต่การเรียกชื่อต่างกัน คือ ตำรานวด จุดของวัดราชสิทธารามเรียกชื่อ คิช ส่วน คัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ในตำรานวดเวชศาสตร์ ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เรียกชื่อ คิช

ด้วยคัมภีร์แผนนวดทั้ง 2 เป็นเอกสาร สำคัญทางการแพทย์แผนไทยมีลักษณะเนื้อหาเส้น ประธานสิบเหมือนกัน มีแนวเส้นเล่นไปในทิศทาง เดียวกันรักษาอาการโรคชนิดเดียวกันความหมาย เหมือนกัน แต่เรียกชื่อต่างกันเท่านั้นสอดคล้องกับกับ ศึกษาของจุฑานาฏ อ่อนฉ่ำ, ดลฤทัย บุญประสิทธิ์ (2561)⁷

จากการวิเคราะห์เนื้อหาตามภาพร่างกายที่ ระบุนำนวนจุดนวดของทั้ง 2 คัมภีร์ เปรียบเทียบภาพ ทั้งรูปด้านหน้าและรูปด้านหลัง พบว่า ทั้ง 2 คัมภีร์ แบ่งเนื้อหาออกได้ 2 กลุ่ม ดังนี้

1. เนื้อหาภาพและจุดนวด ระหว่างตำรานวดจุดวัด ราชสิทธารามกับคัมภีร์แผนนวดในตำราเวช ศาสตร์ฉบับ พบว่า มีเนื้อหาภาพและจุดนวดที่ เหมือนกัน แต่จำนวนจุดนวดไม่เท่ากัน
2. เนื้อหาภาพที่ปรากฏในคัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 แต่ไม่ ปรากฏในตำรานวดจุดวัดราชสิทธาราม ทั้งบอก จุดนวดและไม่บอกจุดนวด

จำนวนจุดนวดที่พบทำให้ทราบว่า วัดราช สิทธาราม มีจำนวนทั้งหมด 283 จุด คัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 จำนวน 364 จุด จำนวนจุดนวดวัดราชสิทธาราม จะน้อยกว่า 81 จุด ซึ่งพบว่าเป็นการบันทึกตามการรักษา

ของหมอบ้านเพียงผู้เดียว สอดคล้องกับการศึกษาของวิโรจน์ มุมานะจิตต์ม,บุญเชิด หนูอ้อม (2559)⁸ ส่วนคัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 ถึงแม้จำนวนจุดนวดตำรานวดวัดราชสิทธิาราม จะมีจำนวนจุดที่น้อยกว่า แต่เมื่อเปรียบเทียบจุดนวดส่วนใหญ่เหมือนกัน

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบจุดนวดความเหมือนและความต่าง ของทั้ง 2 คัมภีร์ พบว่าจำนวนจุดนวดไม่เท่ากันและ แบ่งออกได้ 4 กลุ่มได้แก่

- 1) กลุ่มอาการโรค สามารถแบ่งอาการโรค 35 กลุ่ม อาการโรค จำนวนจุดนวดของตำรานวดจุดวัดราชสิทธิารามระบุจุดนวด จำนวน 175 จุด ส่วนคัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 ระบุจุดนวด จำนวน 238 จุด มีจำนวนจุดนวดที่ต่างกัน จำนวน 63 จุด มีจุดนวดที่เหมือนกัน คิดเป็นร้อยละ 73.76 และจุดนวดที่มีความต่างกัน คิดเป็นร้อยละ 26.24 จุดนวดแก้อาการโรคที่เหมือนกัน อาทิเช่น แก้กกลางกระหม่อมปะกังปวดศีรษะ, แก่ลมปะกังปวดศีรษะนัก, เส้นปะกังอยู่หน้าผาก สอดคล้องกับการศึกษาของมกร ลีมอุดมพร และคณะ (2561)⁹
- 2) กลุ่มบอกชื่อเส้น สามารถแบ่งออกได้ 2 กลุ่ม จำนวนจุดนวดของตำรานวดจุดวัดราชสิทธิาราม จำนวน 26 จุด และส่วนคัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 จำนวน 31 จุด จำนวนจุดนวดที่ต่างกัน จำนวน 5 จุด มีจุดนวดที่เหมือนกันคิดเป็นร้อยละ

70.96 และจุดที่ความต่างกันคิดเป็นร้อยละ 29.04 จุดแก้เส้นที่เหมือนกัน เช่น เส้นใต้ไหล่ แก่แขนตาย สอดคล้องกับการศึกษาของอำพล บุญเพียร, วรินทร์ เชิดชูศรีกุล และสายฝน ต้นตะโยธิน (2561)¹⁰

- 3) กลุ่มบอกชื่อลม สามารถแบ่งออกได้ 6 กลุ่ม จำนวนจุดนวดของ ตำรานวดจุดวัดราชสิทธิาราม จำนวน 59 จุด ส่วนคัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 จำนวน 70 จุด จำนวนจุดนวดที่ต่างกัน จำนวน 11 จุด มีจุดที่เหมือนกัน คิดเป็นร้อยละ 85.71 และจุดที่ความต่างกัน คิดเป็นร้อยละ 14.29 จุดแก้อาการลมที่เหมือนกัน เช่น ลมขัดดอกให้แก้ต้นคอและไหล่ทั้ง 2 ข้างให้ขัดสมาธิไม่ได้ สอดคล้องกับการศึกษาของเบญจมาศ ศิริกมล เสถียร,อัจฉรา สกุนตนิยม (2561)¹¹
- 4) กลุ่มวางปลิง สามารถแบ่งออกได้ 10 กลุ่ม ตำรานวดจุดวัดราชสิทธิาราม จำนวน 23 จุด ส่วนคัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 จำนวน 25 จุด จำนวนจุดนวดที่ต่างกัน จำนวน 1 จุด มีจุดที่เหมือนกัน คิดเป็นร้อยละ 95.83 และจุดที่ความต่างกันคิดเป็นร้อยละ 4.17

สรุปผลรวมของจำนวนจุดนวด ตำรานวดจุดวัดราชสิทธิาราม มีจำนวน 283 จุด และคัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 มีจำนวน 364 จุด มีจำนวนจุดต่างกัน จำนวน 81 จุด รวมจุดนวดที่มีความเหมือนกัน คิดเป็นร้อยละ 77.46 และผลรวมจุดนวดที่มีความต่างกัน คิดเป็นร้อยละ 22.54 ตำรานวดจุดวัดราชสิทธิารามถึงแม้จำนวนจุดที่น้อยกว่าแต่เปรียบเทียบ

จุดนวดมีความเหมือนกันมากกับคัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 สอดคล้องกับการศึกษาของวิโรจน์ มุมนะจิตต์, บุญเชิด หนูอิม (2559)¹² ที่เป็นการบันทึกด้วยหมอชาวบ้านสามัญใช้ในการรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยการจุดนวดรักษา

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ตำรานวดจุดวัดราชสิทธาราม มีจำนวนจุดนวดน้อยกว่า แต่มีการนวดกดจุดรักษาอาการคล้ายกับคัมภีร์แผนนวด เล่ม 1 ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยจุดหรือแนวเส้นที่รักษาอาการหรือโรคที่มีแนวโน้มว่าพบบ่อยและส่งผลต่อสุขภาพ
2. ควรมีการสอน อบรม ถ่ายทอดหรือเผยแพร่องค์ความรู้จากตำราทั้ง 2 เล่ม เพื่ออนุรักษ์ไว้วัฒนธรรม การดูแลสุขภาพตามภูมิปัญญาของคนไทยในสมัยก่อน
3. สนับสนุนการทำวิจัยเรื่องประสิทธิผลการนวดจุดรักษาอาการโรคตามตำรานวดวัดราชสิทธาราม

เอกสารอ้างอิง

1. สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. ยุทธศาสตร์การแพทย์ดั้งเดิมขององค์การอนามัยโลก พ.ศ. 2557-2566. ใน: วิชัย โขควิวัฒน์, บรรณาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ; 2559. หน้า เกริ่นนำ (7)

2. สุภาเพ็ญ ปาณะวัฒนพิสุทธิ์, มธุรดา ม่วงมัน, จิตร์รัตน์ พันธุ์เขียน, มัณฑนา สุพรรณไพบุลย์. สถานการณ์การใช้แพทย์ทางเลือกในการฟื้นฟูสภาพผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง. วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุตรดิตถ์ 2562; 11: 64
3. สำนักงานแพทย์ทางเลือกกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกกระทรวงสาธารณสุข. แนวทางการดูแลผู้ป่วยอัมพฤกษ์อัมพาตด้วยการแพทย์ผสมผสาน. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี: เอ็นบี ดีไซน์; 2558.
4. เดือนเพ็ญพร ชัยภักดี. ศึกษาการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญานวดแบบพื้นบ้านโดยใช้สมุนไพรในชุมชน. การประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 3 ก้าวสู่ทศวรรษที่ 2: บูรณาการงานวิจัย ใช้องค์ความรู้ สู่ความยั่งยืน 2559; 3: 7.
5. ทิพย์วารี สงนอก, นนทียา จันทรเนตร์. ศึกษาภูมิปัญญาการบำบัดรักษาโรคของหมอพื้นบ้านในจังหวัดนครราชสีมา. วารสารชุมชนวิจัย 2561; 12: 124.
6. จิตรเสน เอื้อวงศ์ตระกูล, สุชาดา กรเพชรปานี, ปรัชญา แก้วแก่น. การเพิ่มความจำเพาะคิดในผู้สูงอายุด้วยโปรแกรมการนวดโดยการประยุกต์ทฤษฎีเส้นประธานสิบกับการนวดกดจุดแผนจีน. วิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญา 2562; 16: 189-206.

7. จุฑานาฏ อ่อนฉ่ำ, ดลฤทัย บุญประสิทธิ์. การ
นวดไทย 4 ภาค: การวิเคราะห์องค์ความรู้ และ
การศึกษาวิธีการปฏิบัติเชิงประจักษ์. วารสาร
Veridian E Journal ฉบับภาษาไทย สาขา
มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ
[อินเทอร์เน็ต]. 2561 [เข้าถึงเมื่อ 2 กุมภาพันธ์
2563]; 11: 3482-2483. [http://www.ams.cmu.ac.th/
journal/images/stories/journal/201309v
ol3/20130901.pdf](http://www.ams.cmu.ac.th/journal/images/stories/journal/201309vol3/20130901.pdf)
8. วิโรจน์ มุมานะจิตต์, บุญเชิด หนูอ้อม. การฟื้นฟู
และสืบทอดภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและ
การแพทย์พื้นบ้านไทยชลบุรี. วารสารวิชาการ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 2559; 24:
147-8
9. มกร ลีมอุดมพร, ผกากรอง ขวัญข้าว, บุญทำ
กิจนิยม และคณะ. ศึกษาประสิทธิผลการรักษา
ด้วยวิธีผสมผสานการนวดไทยร่วมกับการใช้ยา
แผนปัจจุบันในผู้ป่วยปวดศีรษะไมเกรนชนิดมี
และไม่มีอาการเตือน. วารสารวิจัยทาง
วิทยาศาสตร์สุขภาพ 2561; 12: 78-87
10. อำพล บุญเพียร, ลดาวัลย์ อุ่นประเสริฐพงศ์
นิชโรจน์. ประสิทธิภาพของการนวดด้วยน้ำมัน
ไพลและน้ำมันปาล์มต่ออาการปวดกล้ามเนื้อ
คอ บ่า ไหล่ ในนักศึกษาวิทยาลัยเทคโนโลยี
ทางการแพทย์และสาธารณสุข กาญจนภิเษก.
วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการ
สาธารณสุขภาคใต้ 2562; 6: 121-30.
11. เบญจมาศ ศิริกมลเสถียร, อัจฉรา สกุนตนิยม.
ผลของการนวดด้วยตนเองต่อความปวดของ
ผู้สูงอายุในชุมชนริมคลองหล่อแหล เขตคันนายาว.
พยาบาลสงขลานครินทร์ 2561; 38: 92-101.
12. วิโรจน์ มุมานะจิตต์, บุญเชิด หนูอ้อม. การฟื้นฟู
และสืบทอดภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและ
การแพทย์พื้นบ้านไทยชลบุรี. วารสารวิชาการ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 2559; 24: 147-8.